

Estructura gramatical i normativa lingüística: a propòsit dels verbs psicològics en català*

Teresa Cabré Monné
Jaume Mateu Fontanals

Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Filologia Catalana
08193 Bellaterra (Barcelona). Spain

Resum

En aquest article s'estudien els trets estructurals més rellevants de la sintaxi i la semàntica de dues classes de «verbs psicològics» del català, els verbs transitius causatius (e.g., *alegrar*) i els verbs intransitius estatius (e.g., *agradar*). Un dels objectius principals és també deixar clar que la majoria dels parlants nadius del català tenen la doble possibilitat d'usar verbs com ara *sorprendre*, *preocupar* o *molestar* com a transitius o intransitius, tot i que l'ús intransitiu continua essent negligit pel diccionari normatiu del català, el DIEC. Es demostra que hi ha una clara motivació darrera d'aquesta alternança suposadament lliure: quan els verbs del tipus *sorprendre* tenen un ús transitiu, aleshores la seva conducta sintàctica i semàntica és idèntica a la dels verbs del tipus *alegrar*; mentre que, quan tenen un ús intransitiu, es comporten com els verbs del tipus *agradar*. D'altra banda, les gramàtiques o els diccionaris sobre el català normatiu accepten com a formes normatives aquelles que són clarament agramaticals per als parlants del català. Aquest és el cas de verbs com ara *interessar* o *desagradar*, els quals han estat entrats en el DIEC com a verbs transitius. Queda clar, doncs, que els lexicògrafs o les gramàtiques del català (normatiu) no haurien de continuar negligint les contribucions dels lingüistes teòrics.

Paraules clau: sintaxi, semàntica lèxica, lexicologia, normativa lingüística.

Abstract. *Grammatical structure and standard linguistics: on «psychological verbs» in Catalan*

In this paper we study the most relevant structural facts concerning the syntax and semantics of two classes of «psychological verbs» in Catalan, namely causative transitive verbs like *alegrar* (to cheer up) and stative intransitive verbs like *agradar* (to be pleasing to). On the other hand, one of our main goals is to make it clear that a vast majority of Catalan native speakers can use verbs like *sorprendre* (to surprise), *preocupar* (to worry) or *molestar* (to bother) sometimes as transitive and sometimes as intransitive, the latter use being clearly neglected by the Standard Catalan Dictionary (DIEC). We show that there is a clear

* Aquest treball s'ha beneficiat d'un ajut del Ministerio de Educación y Ciencia PB93-0893-C04-04 (Teresa Cabré), d'una beca d'investigació de la Generalitat de Catalunya (Jaume Mateu) i d'un ajut de la Generalitat de Catalunya 1995SGR-00486 i de la Xarxa Temàtica (XT 94-48) (T. Cabré i J. Mateu). Voldríem donar les gràcies a C. Picallo, G. Rigau i X. Villalba pels seus comentaris i suggeriments.

motivation behind this apparently free alternation: when verbs like *sorprendre* have a transitive use, their syntactic and semantic behaviour is identical to that of verbs like *alegrar*; whereas their behaviour is identical to that of verbs like *agradar* when they have an intransitive use. The opposite point is also true: we point out that unfortunately grammars or dictionaries on Standard Catalan should not qualify as regular some patterns that are clearly ungrammatical for Catalan native speakers: it is the case of verbs like *interessar* (matter to) or *desagradar* (to be displeasing to), which are said to be transitive verbs according to DIEC. It is then clear that lexicographers or grammars on (Standard) Catalan should not neglect anymore the Contributions of theoretical linguists.

Key words: syntax, lexical semantics, lexicology, standard linguistics.

Sumari

L'objectiu d'aquest article és el de fer unes consideracions sobre el concepte de normativa lingüística tal com ha estat implementat per l'organisme responsable d'establir la normativa sobre el català, la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. Ens referirem a les conseqüències que ha tingut l'aplicació disciplinada d'una normativa sintàctica fragmentària entesa en sentit estricte. Particularment, analitzarem les construccions amb verbs psicològics en català. La gramàtica d'aquests verbs (la dels parlants) no coincideix, en alguns casos, amb la que es descriu al Diccionari de la Llengua Catalana de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC), única obra de referència¹. En una concepció restrictiva de la normativa gramatical, la falta de referència a una construcció n'indica la incorrecció. Com que, per les seves característiques, la sintaxi no és fàcil de reduir a un conjunt de normes específiques, l'obligatorietat de sotmetre's a una disciplina estricta pot portar a la llarga unes conseqüències més aviat negatives, en el sentit d'abandonament de l'ús de la llengua, i pot no contribuir a la preservació de la integritat de la llengua catalana, que és l'objectiu que aquestes normes pretenen.

1. La normativa lingüística catalana

Amb la publicació del nou diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans (1995), de diversos materials de caràcter normatiu aprovats per la Secció Filològica i la perspectiva d'una nova gramàtica normativa de la llengua catalana promesa

1. Ynglès (1988) ja va cridar l'atenció sobre aquest fenomen.

per la mateixa institució, sembla que la societat catalana hauria de quedar prou ben dotada de les eines de consulta sobre la normativa lingüística.

La normativa sobre el català, tal com queda implícit en aquestes obres, no s'entén com una descripció gramatical de la llengua (llevat del diccionari), sinó com un conjunt de normes sobre la correcció dels fets lingüístics de què tracten aquestes normes. Des de Fabra, la normativa ortogràfica s'ha implementat i consolidat pel fet de ser un codi arbitrari, establert i tancat. Algunes qüestions, però, tenen implicacions en la morfologia i, en menor grau, en la pronúncia i en la sintaxi. En realitat, les obres gramaticals de Fabra són una combinació de normes i descripció lingüística en les quals, deixant de banda la part estrictament ortogràfica, podríem dir que predomina la descripció, normalment sense justificació teòrica, justificació que segurament l'hauria complicat en altres conflictes que devia considerar innecessaris. Només cal veure, per posar-ne un exemple, la classificació quadripartita dels tipus de verbs a la gramàtica del 1956. Els quatre grups s'exemplifiquen amb les frases següents:

- | | |
|---------------------------|-------------------------------------|
| I. <i>El nen plora</i> | II. <i>Aquest regle és curt</i> |
| III. <i>Plou. És clar</i> | IV. <i>Ha arribat un parent meu</i> |

Fabra inclou en el primer grup tant els verbs transitius com els intransitius; però treu d'aquest grup un conjunt de verbs intransitius que tenen un comportament sintàctic específic (per exemple, la posposició «normal» del subjecte i l'ocupació del lloc de l'objecte directe, reflectit en l'exemple) i que constitueixen el grup IV, els verbs anomenats «inacusatius». Quina altra raó podia tenir Fabra per proposar i explicar aquesta classificació sinó la de descriure el comportament sintàctic diferent dels verbs?

Respecte al que s'entén habitualment per *normativa sintàctica*, de fet es redueix a incursions sobre aspectes o temes específics. Malgrat els estudis específics importants que s'han fet en aquest camp, aquests són ignorats no només pel públic general pel seu caire d'investigació lingüística, sinó també per la institució responsable de proposar, revisar i divulgar la normativa lingüística en tots els seus àmbits. Això comporta que sorgeixin dubtes i confusions que els usuaris de la lletra escrita no poden ser capaços de resoldre per ells mateixos, decisions que en molts casos hom no els dona dret a fer.

Davant d'aquests dubtes, l'usuari només pot consultar el DIEC i contrastar la informació que hi troba amb la seva pròpia competència. De vegades, la informació que ofereix el diccionari a través de la definició lexicogràfica o a través dels exemples no coincideix amb el coneixement que hom té de l'ús de la llengua. Aquestes divergències són degudes sovint a l'absència d'una determinada informació, a la manca de la informació específica que coneixem. Naturalment, aquestes absències o deficiències poden ser interpretades de dues maneres: bé com un buit (i en aquest cas podem utilitzar tranquil·lament el mot o expressió segons la nostra informació gramatical i semàntica), bé com un senyal d'incorrecció (i aleshores no podem utilitzar els mots segons la nostra

competència sinó tal com fa explícit el diccionari). Sovint és aquesta segona interpretació la que s'imposa (i els correctors, traductors i escriptors en general ho saben prou bé), sobretot per l'actitud de l'IEC feta explícita en les paraules de la introducció del DIEC, que no permeten una altra opció: «Aquest diccionari és el que estableix la forma i el significat de les paraules reconegudes com a pròpies i generals de la llengua catalana»².

No creiem que després de la publicació de la nova gramàtica normativa de l'IEC la situació canviï gaire, entre altres raons perquè, suposant que tracti tots els aspectes *a priori* conflictius, difícilment podrà contradir i desautoritzar el diccionari general que s'acaba de publicar, i perquè, en qualsevol cas, una gramàtica no pot arribar al nivell lèxic particular que necessàriament té el diccionari.

Parlar dels aspectes conflictius de la normativa catalana implica, però, entendre el concepte de *normativa* d'una manera determinada. Aquesta és una de les tres opcions que proposa Joan Solà³ per interpretar què és o què ha de ser aquesta normativa: «la gramàtica normativa actual hauria de donar compte de totes aquelles qüestions que preocupen els assessors lingüístics en aquest moment»⁴. Si els estudis gramaticals normatius s'han de circumscriure als punts «conflictius» de la llengua com una alternativa «més modesta» a una descripció exhaustiva ideal, el resultat pot desembocar en una col·lecció de propostes normatives sense una base de referència que els doni unitat i les faci conseqüents amb una anàlisi coherent.

Les altres dues maneres que proposa J. Solà d'entendre la normativa resulten complementàries l'una de l'altra: «a) Uns codis de principis bàsics i generals» i «b) Una descripció pretesament exhaustiva de la llengua»⁵.

Entenem l'opció *a)* com un conjunt de normes relatives a aspectes que d'una manera generalitzada tots els parlants de la llengua han d'assumir i acatar. Interpretem que la normativa ortogràfica representa el cas més clar d'aquest punt de vista i és evident també que ningú no posa en qüestió una normativa d'aquestes característiques. Aquesta normativa, però, un cop establerta, assumida i coneguda pels usuaris de la llengua no ha de canviar substancialment. Per exemple, el canvi radical de criteri que s'ha imposat respecte a la normativa ortogràfica dels mots prefixats i compostos no afavoreix en absolut la consolidació d'una norma que tenia, sens dubte, aspectes poc clars i alguns casos d'aplicació dubtosa. Però, aleshores, només calia esmenar aquests casos concrets. Les conseqüències d'aquesta mena d'errors estratègics són difícils de considerar i no és aquest el lloc ni estem nosaltres capacitats per fer-ho.

La descripció lingüística i la normativa no s'entenen habitualment com a termes sinònims; és per això que la proposta *b)* de Solà es distancia considerablement del concepte més estès, que podem identificar amb les dues opcions

2. DIEC, p. XXII, 5.

3. Vegeu SOLÀ (1994), Introducció.

4. Op. cit., p. 11.

5. Op. cit., p. 9-10.

anteriors. Però és precisament la descripció lingüística l'única opció que pot servir de marc de referència per a la correcció lingüística. Això no vol dir pas, recuperant també les paraules de Solà, que «hàgim de fer-ho sense tacte polític i sense prudència pedagògica. I estudiar la realitat no equival tampoc, evidentment, a acceptar-la sense condicions»⁶.

Cal insistir en el fet que propugnar una normativa lingüística que s'identifiqui en la mesura que sigui possible amb una descripció acurada i completa de la llengua implica, per una banda, tractar-la no com una llengua morta i estancada, sinó com una llengua normal qualsevol sense segregari-li cap mecanisme gramatical propi, cosa que encara tenim l'oportunitat de fer, i, per l'altra, inculcar als parlants d'aquesta llengua que s'han de sentir còmodes usant-la, que només a partir del seu sistema gramatical s'hi poden sentir i que només fent-ho així podrem tenir assegurat el futur de la nostra llengua. Cal també repetir que analitzar i descriure l'estructura gramatical de la llengua és imprescindible per saber què és propi i què és aliè, quin ha estat el resultat d'un determinat procés evolutiu i com s'ha reflectit en la reducció, manteniment o ampliació de les diferències dialectals. És així com podrem anar endavant en la consolidació del català com una llengua normalitzada.

2. La normativa sintàctica. El cas dels verbs psicològics

La normativa sintàctica tal com s'entén habitualment es redueix a una sèrie de normes sobre qüestions molt específiques, les quals a més han quedat sovint poc clares per la manca d'una base descriptiva prou completa⁷. En molts casos, però, la gramàtica normativa ni tan solament ha fet referència explícita a certs problemes que tenen un pes important en una sintaxi descriptiva. En aquests casos l'única font de referència és la definició i l'exemplificació dels articles corresponents del diccionari. El comportament sintàctic dels anomenats *verbs psicològics* constitueix un cas ben representatiu del que intentem exposar, és a dir, de la dicotomia entre gramàtica descriptiva (la dels parlants) i gramàtica normativa explícita.

Podríem definir d'una manera intuïtiva els verbs psicològics com aquells que designen processos o estats mentals, i més concretament, un sentiment. Verbs com *agradar, alegrar, commoure, desagradar, divertir, emocionar, encantar, estimar, interessar, molestar, odiar, preocupar, sorprendre, témer*, etc. s'inclouen en aquest grup. Se sol partir d'una triple classificació dels verbs psicològics segons la posició sintàctica que ocupa l'experimentador: la primera classe estaria formada per verbs del tipus *témer, odiar, estimar*, en què l'experimentador ocupa la posició de subjecte; la segona estaria formada per verbs del tipus *alegrar, preocupar, sorprendre*, en què l'experimentador ocupa la posició de complement directe, i la tercera, per verbs com *agradar, importar, doldre*, en què

6. Op. cit., p. 16.

7. Vegeu SEGARRA (1983), «Reflexions sobre la normativa sintàctica actual», a *Actes de les primeres jornades d'estudi sobre la llengua normativa*.

l'experimentador ocupa la posició de complement indirecte⁸. En aquest treball ens centrarem en els dos darrers tipus, ja que és aquí on sorgeix el problema, és a dir, les diferències entre l'ús i el que estableix el DIEC⁹.

Prenent de referència la llista de verbs donats, hem observat que en l'ús sintàctic real n'hi ha que es comporten com el verb *agradar*, n'hi ha que es comporten com *alegrar* i n'hi ha que es poden construir com *agradar* i com *alegrar* segons el que es vulgui expressar. Aquest comportament sintàctic no és necessàriament uniforme des del punt de vista dialectal (i fins i tot idiolectal), ja que es tracta d'unes construccions en procés de canvi i, per tant, poden estar consolidades en uns parlants més que en altres.

El diccionari normatiu classifica aquests verbs o bé com a exclusivament transitius o bé com a exclusivament intransitius, els quals regeixen implícitament datiu¹⁰. És a dir, verbs com *agradar*, *importar* i *doldre* són intransitius com *plorar*, però els exemples dels articles lexicogràfics corresponents permeten deduir que es construeixen amb un complement datiu. D'acord amb la normativa, tots els altres verbs només es poden construir amb un complement directe, fins i tot *interessar* i *desagradar*. La majoria d'aquests verbs estan exemplificats amb construccions en què el complement directe és un pronom de primera o segona persona, de manera que, en principi, la seva font sintàctica es podria interpretar com un datiu: *Em desagrada molt que no hagin volgut venir*; *És un color que no em desagrada* (p. 570), o bé, *Aquesta lectura m'ha interessat molt*, *És una cosa que no m'interessa gens ni mica* (p. 1.069).

Les diferències que es poden observar entre l'ús d'aquests verbs i el que fa explícit el diccionari són degudes a un procés històric de canvi semàntic i sintàctic que, per això mateix, no és uniforme en tots els dialectes ni en tots els parlants, però que està absolutament arrelat en bona part del domini lingüístic des de fa temps¹¹.

Si considerem les frases següents segons l'ús real, a (1) es mostra la construcció amb acusatiu; a (2) hi apareixen els verbs amb règim datiu; els verbs

8. Vegeu BELLETTI i RIZZI (1987), BOUCHARD (1995), PESETSKY (1995) i RUWET (1972), entre altres.
9. Altres verbs psicològics que pertanyen a aquests dos grups són: *amoïnar*, *apassionar*, *atreure*, *complaure*, *convenir*, *desesperar*, *desil·lusionar*, *doldre*, *empipar*, *emprenyar*, *enfadar*, *entusiasmar*, *esgarrijar*, *espantar*, *estranyar*, *fascinar*, *horroritjar*, *importar*, *intrigar*, *meravellar*, *satisfar*, *sobtar*, *rebentar*, *turmentar*.
10. Diem «implícitament» ja que la referència al règim datiu ha estat eliminada de la definició lexicogràfica del DIEC. Per exemple, a la definició del verb *deure*, el DGLC posa: «Haver de donar o pagar (una quantitat prestada, imposada per la llei, etc.)» (p. 610), amb la qual cosa el nou diccionari ha perdut la informació idiosincràtica d'aquells verbs que a més de regir complement directe regeixen també complement indirecte.
11. Aquest no és l'únic cas de desfasament entre la norma i la llengua parlada. Per exemple, amb diferències dialectals, *escriure*, *pegar*, *telefonar*, *trucar*, etc. Els exemples del DIEC: «Li escric cada dia» (p. 769), «He telefonat al meu germà» (p. 1.745), «Per què li pegueu, a aquest xicot?» (p. 1.376), contrasten amb l'ús (dialectal) de: «L'escric cada dia» «L'he telefonat», o bé «Per què el pegueu?». Vegeu també SOLA (1994) «El complement directe» (p. 163-177).

de (3) poden formar part tant de la construcció amb acusatiu com de la construcció amb datiu, com es fa evident en els exemples següents:

- Classe 1. Verbs transitius com *alegrar, commoure, emocionar*
 (1) a. Les teves paraules la van *alegrar, commoure, emocionar* molt.
- Classe 2. Verbs intransitius com *agradar, desagradar, interessar*
 (2) a. Li van *agradar, desagradar, interessar* les teves paraules.
- Classe 3. Verbs com *sorprendre, preocupar, molestar*
 (3) a. Les teves paraules la van *sorprendre, preocupar, molestar* molt.
 b. Li *sorprèn, preocupa, molesta* que la joventut d'avui fumi tant.

En les frases sense l'element regit pronominalitzat, l'aparició de la preposició *a* indica la diferència entre datiu i acusatiu; però la pronúncia no mostra sempre aquesta oposició, perquè sovint la preposició s'elideix a causa de les seves característiques fonètiques. Les construccions en femení i encara més en plural mostren clarament els casos en què s'ha modificat l'estructura sintàctica d'aquests verbs, ja que la diferència fonètica entre [ləs] i [əlzi] és molt grossa. Vegem-ho en els exemples anteriors i comprovarem que la pronominalització [ləs] versus [əlzi] no deixa dubtes sobre el règim d'aquests verbs¹².

- (1) a'. Les teves paraules [ləs] / *[əlzi] van *alegrar, commoure, emocionar* molt.
 (2) a'. [əlzi] / *[ləs] van *agradar, desagradar, interessar* molt les teves paraules.
 (3) a'. Les teves paraules [ləs] / *[əlzi] van *sorprendre, preocupar, molestar* molt.
 b'. [əlzi] / *[ləs] *sorprèn, preocupa, molesta* que la joventut d'avui fumi tant.

3. Alguns aspectes de la sintaxi i la semàntica dels verbs psicològics

Dos són els objectius principals que ens proposem en aquesta secció. Per una banda, estudiarem les diferències sintàctiques i semàntiques més rellevants entre les construccions acusatives del tipus *Les teves paraules van alegrar les nostres mares* (cf. la classe 1) i les construccions datives del tipus *A les nostres mares els [əlzi] van agradar les teves paraules* (cf. la classe 2). Per altra banda, demostrarem que uns determinats verbs (cf. la classe 3, e.g., *sorprendre*) tenen un comportament sintàctic i semàntic a voltes com els verbs de la classe 1 (e.g., *Les teves paraules van sorprendre les nostres mares*) i a voltes com els verbs

12. Les formes marcades amb asterisc es consideren agramaticals. És a dir, són agramaticals per a aquells parlants que accepten com a normals les frases 1a, 2a, 3a, i 3b. Les marcades amb interrogant són dubtoses per a aquests mateixos parlants.

de la classe 2 (e.g., *A les nostres mares els [ə]zi sorprèn que la joventut d'avui fumi tant*).

Posarem especial èmfasi en l'estreta correlació que existeix entre construccions datives com ara *A les nostres mares els [ə]zi van interessar/desagradar les teves paraules* (com hem dit, ben vives arreu dels Països Catalans, però, això no obstant, no acceptades per la normativa vigent!) i construccions datives com ara *A les nostres mares els [ə]zi van agradar les teves paraules*, i aportarem fets tant de naturalesa sintàctica com semàntica que justifiquen una anàlisi unitària d'aquest tipus de construccions datives.

3.1. Construccions acusatives versus construccions datives

Fixem-nos d'entrada en les dades següents, les quals formen un contrast interessant entre els dos tipus de construccions que tractarem en aquesta secció:

- (4) a. Les teves paraules van *alegrar, commoure, emocionar* les nostres mares.
 b. (A) Les nostres mares, les van *alegrar, commoure, emocionar* les teves paraules.
- (5) a. ?Les teves paraules van *agradar, desagradar, interessar* a les nostres mares.
 b. A les nostres mares, els [ə]zi van *agradar, desagradar, interessar* les teves paraules.
- (6) a. A qui van *alegrar, commoure, emocionar* les teves paraules?
 b. *A qui {la/el/els/les} van *alegrar, commoure, emocionar* les teves paraules?
- (7) a. ?A qui van *agradar, desagradar, interessar* les teves paraules?
 b. A qui li van *agradar, desagradar, interessar* les teves paraules?

Com podem veure a (4) i a (6), el comportament sintàctic dels verbs psicològics del tipus *alegrar* és idèntic al que presentaria qualsevol altre verb transitiu (e.g., *Vaig veure la Maria l'altre dia/(A) la Maria la vaig veure l'altre dia; A qui vas veure l'altre dia?/*A qui la vas veure l'altre dia?*). A (4b), el SN *les mares* està dislocat a l'esquerra (en termes tècnics, es diu que ocupa la posició sintàctica perifèrica de TÒPIC), i queda legitimat dins de l'oració per un pronom clític en cas acusatiu. Per altra banda, l'oració de (6b) és agramatical, ja que el clític acusatiu és incompatible amb la traça que deixa l'element interrogatiu després de moure's des de la posició de complement directe cap a l'encapçalament de l'oració (en termes tècnics, es diu que s'ha mogut cap a la posició d'especificador del sintagma complementitzador (SComp))¹³.

13. Cf. HERNANZ-BRUCART (1987) o Rafael RAMOS (1992) per a una explicació més clara de les construccions amb element dislocat i de les construccions interrogatives.

Per altra banda, no ens podem estar de repetir aquí que hauria de ser evident que verbs com ara *desagradar* o *interessar* no poden ser classificats sintàcticament com a verbs transitius. La agramaticalitat de les dades de (8) i la gramaticalitat de les de (9) ens demostren clarament que la normativa actual sobre aquests verbs s'ha dictat de manera errònia:

- (8) a. *(A) les nostres mares, les desagrada que anem al cinema.
 b. *(A) les nostres mares, les interessa que anem a l'escola.
- (9) a. A les nostres mares, els [ə̀zi] desagrada que anem al cinema.
 b. A les nostres mares, els [ə̀zi] interessa que anem a l'escola.

Pel que fa a la construcció dativa amb verbs del tipus *agradar*, ens limitarem a descriure breument les seves característiques sintàctiques més rellevants¹⁴. Com és ben sabut, hi ha una forta tendència en el català central a doblar obligatòriament amb un clític el datiu que acompanya els verbs del tipus *agradar* (cf. (5) i (7)). Un fet, però, que sovint hom passa per alt és que el doblament no és pas obligatori en tots els casos. Així, per exemple, no és obligatori quan el datiu és un quantificador com ara *ningú*, o quan està focalitzat o emfasitzat¹⁵ (cf. (5a) amb (10)).

- (10) a. Les bajoques no agraden a ningú.
 b. Les bajoques agraden AL PEP (i no a la Maria).

L'obligatorietat del clític datiu en la construcció amb els verbs del tipus *agradar* està estretament lligada a (o tal vegada causada per) una altra característica sintàctica d'aquests verbs, que ha estat observada per lingüistes com Bonet-Solà (1986) o Rigau (1990): la tendència del seu subjecte a anar en posició postverbal. Rigau (1990) apunta la hipòtesi que aquesta tendència «està relacionada amb el fet que sigui la posició postverbal una posició de focus»¹⁶. Es podria dir també que les diferències d'ordre que podem observar entre l'oració de (5b) i les oracions de (10) estan condicionades per factors que impliquen la noció de focus i, més generalment, l'estructura funcional TEMA («informació vella») — REMA («informació nova») ¹⁷: a (5b), el subjecte *les teves paraules* (REMA) ocupa una posició postverbal amb focus, mentre que el complement en datiu (TEMA) està dislocat a l'esquerra, i queda legitimat dins l'oració per un pronom reassumptiu o de petja; per altra banda, en les ora-

14. Cf. RIGAU (1990) per a un estudi força detallat de les propietats semàntiques i sintàctiques del verb *agradar*. En el nostre article ens limitarem a precisar les que creguem més rellevants per al problema que tractem.

15. D'acord amb les convencions establertes en els treballs de gramàtica teòrica, marquem amb majúscules aquell constituent que ha estat emfasitzat.

16. Cf. RIGAU (1990: nota 12, p. 14).

17. Cf. HERNANZ-BRUCART (1987, cap. 3) per a una síntesi prou clara sobre l'estructura funcional de l'oració en termes de TEMA-REMA; cf. ROSSELLÓ (1986), BONET (1991) i SOLÀ (1992) sobre el focus del subjecte postverbal.

cions de (10), el subjecte *les bajoques* (TEMA) ocupa la posició preverbal canònica, i el complement datiu (REMA) rep focus contrastiu.

Un altre contrast sintàctic interessant entre les construccions acusatives i les construccions datives ens el proporciona la pronominalització amb el pronom partitiu *en*:

- (11) a. En aquesta vida, només em/m'alegren, commouen, emocionen quatre coses bàsiques.
 b. *En aquesta vida, de coses bàsiques, només me n'alegren, commouen, emocionen quatre.
- (12) a. En aquesta vida, només m'agraden, desagraden, interessen quatre coses bàsiques.
 b. En aquesta vida, de coses bàsiques, només me n'agraden, desagraden, interessen quatre.

Com és ben sabut, la pronominalització d'un argument pel partitiu *en* només és possible quan és un argument intern directe, és a dir, quan ocupa la posició de complement directe a l'estructura profunda. Tal com proposa Burzio (1981), és un argument intern directe el complement directe d'un verb transitiu (cf. (13a)) i el subjecte (superficial) d'un verb inacusatiu (cf. (13b)). En canvi, no és possible la pronominalització per *en* de l'argument extern, és a dir, de tot aquell SN que ocupi la posició de subjecte a l'estructura profunda. Aquest és el cas del subjecte dels verbs transitius (cf. (14a)) i dels verbs purament intransitius o verbs inergatius (cf. (14b)).

- (13) a. *Veuré, faré* pel·lícules cada dia. En *veuré, faré* cada dia.
 b. Ja *arribaran, apareixeran* pel·lícules bones. Ja n'*arribaran, apareixeran*.
- (14) a. Tres nois *veuran, faran* les pel·lícules. *En *veuran, faran* tres les pel·lícules.
 b. Tres nois *somriuran, roncaran*. *En *somriuran, roncaran* tres.

De la comparació dels exemples de (11) i (12) amb els de (13) i (14) podem concloure que els subjectes dels verbs *alegrar, commoure, emocionar* són arguments externs, és a dir, ocupen la posició de subjecte a l'estructura profunda, mentre que els subjectes dels verbs *agradar, desagradar, interessar* són arguments interns directes, és a dir, ocupen la posició de complement directe a l'estructura profunda. Aquesta conclusió avala l'anàlisi de Pesetsky (1995)¹⁸.

18. Aquest lingüista també conclou que els verbs del tipus *alegrar, commoure, emocionar* no són verbs inacusatius (contra BELLETTI-RIZZI (1987)) i que els verbs del tipus *agradar, desagradar, interessar* són verbs inacusatius (contra RIGAU (1990)).

Pel que fa a la semàntica de les construccions acusatives del tipus *alegrar* i les datives del tipus *agradar*, allò que és realment important de fer veure ara és que unes i altres incorporen o codifiquen diferents estructures semàntiques. És a dir, tot i que en principi no hi ha cap problema perquè hom inclogui tant els verbs del tipus *alegrar* com els del tipus *agradar* en el grup de «predicats psicològics», tenint en compte que tots fan referència al «camp semàntic» de les emocions o els sentiments, i que, per tant, tots impliquen una persona que experimenta l'emoció o el sentiment, més l'objecte de tal emoció o sentiment, no obstant això, cal tenir present que aquesta classificació basada en la noció laxa de «camp lèxic/semàntic» és del tot inútil si la nostra intenció és esbrinar la seva estructura semàntica¹⁹. En aquest sentit, la nostra proposta consisteix a considerar que les construccions acusatives del tipus *alegrar* incorporen en la seva estructura semàntica els tres components semàntics bàsics de qualsevol predicat transitiu causatiu, és a dir, un component de causativitat, un component de transició o moviment i un component de relació estàtica o inerta²⁰, tal com queda reflectit a (15):

- (15) a. Les teves paraules van alegrar la Maria = Les teves paraules CAUSAR la Maria ESDEVENIR EN alegria (i.e., alegre).
 b. Les teves paraules van emocionar la Maria = Les teves paraules CAUSAR la Maria ESDEVENIR EN emoció (i.e., emocionada).
 c. Els teus crits van espantar la Maria = Els teus crits CAUSAR la Maria ESDEVENIR EN espant (i.e., espantada).

És interessant també de notar que l'estructura semàntica de les construccions del tipus *alegrar* és idèntica a la de les construccions amb «verbs causatius de canvi d'estat» del tipus *obrir* (e.g., *Els forts vents van obrir la porta* = «*Els forts vents CAUSAR la porta ESDEVENIR oberTA*). N'és una prova clara el fet que totes dues construccions transitives permeten l'anomenada «alternança causativa / incoativa / estativa»²¹:

- (16) a. Les teves paraules van alegrar molt en Pere.
 b. En Pere es va alegrar molt (amb les teves paraules).
 c. En Pere està/és alegre.
- (17) a. El corrent d'aire va obrir la porta.
 b. La porta es va obrir (amb el corrent d'aire).
 c. La porta està/és oberta.

19. Cf. BOUCHARD (1995) i PESETSKY (1995) per a unes crítiques força raonades de l'anàlisi de BELLETTI-RIZZI (1987), segons la qual la construcció acusativa i la construcció dativa tindrien la mateixa estructura argumental/xarxa temàtica (TEMA-EXPERIMENTADOR). La conclusió a què arriben tant Bouchard com Pesetsky és que la construcció amb acusatiu té un component de causativitat (CAUSA) que no té la construcció amb datiu.

20. Cf. MATEU (1997).

21. Cf. LEVIN i RAPPAPORT HOVAV (1995, cap. 3).

Com és ben sabut, només els verbs que tenen un component de causativitat i un component de canvi d'estat en la seva estructura semàntica poden participar d'aquesta alternança. Així, doncs, no és gens desencertat que hom proposi de classificar els verbs psicològics del tipus *alegrar* juntament amb els verbs causatius de canvi d'estat del tipus *aclarir*, *obrir*, *trencar*, etc.²². De fet, seria del tot correcte considerar que els verbs psicològics del tipus *alegrar* formen un subconjunt dels verbs causatius de canvi d'estat.

En canvi, les construccions datives del tipus *agradar* codifiquen estructures estatives no causatives, tal com queda reflectit a (18):

- (18) a. A la Maria li van agradar les teves paraules = Les teves paraules ÉSSER del grat de la Maria (i.e., grates (per) a la Maria).
 b. A la Maria li van desagradar les teves paraules = Les teves paraules ÉSSER del «desgrat» de la Maria (i.e., no grates (per) a la Maria).
 c. A la Maria li van interessar les teves paraules = Les teves paraules ÉSSER de l'interès de la Maria (i.e., interessants (per) a la Maria).

Convé aquí aclarir que quan diem que les construccions amb datiu del tipus *agradar* no són construccions causatives, volem dir que no incorporen cap component semàntic de causativitat en l'estructura semàntica que està en la interfície amb la seva estructura sintàctica corresponent. Una vegada remarcat això, en principi no hi ha d'haver cap problema a l'hora de definir un verb intransitiu estatiu com *agradar* mitjançant una paràfrasi amb un verb transitiu causatiu, tal com per exemple indiquen la segona i la tercera accepcions de l'article d'*agradar* en el DIEC (1995: 56): «fer-li una impressió grata, satisfer el seu gust». Evidentment, no és necessari que les definicions de les entrades lèxiques s'ajustin a les seves estructures semàntiques corresponents, sinó que ja és suficient que es limitin simplement a activar el coneixement enciclopèdic que té tot parlant del català en relació amb el contingut conceptual de l'entrada lèxica. En qualsevol cas, però, serà sempre desitjable que, com a mínim, la primera accepció de l'article lexicogràfic s'ajusti a la seva estructura semàntica corresponent, tal com molt bé fa el DIEC en el cas particular d'*agradar*: «ésser del grat d'algú». Tant *agradar* com *ésser del grat* codifiquen estructures semàntiques estatives no causatives.

Ara bé, cal també aclarir que el fet que *agradar* i *ésser del grat* tinguin els mateixos components pel que fa a la seva estructura semàntica (un component de transició negativa (*ÉSSER*) i un component de relació estàtica o inerta (incorporat en el verb *agradar* i visible o transparent en l'element preposicional d'*ésser DE-el grat*)) no ens ha de fer oblidar que tant *agradar* com *ésser del grat* tenen la seva pròpia semàntica conceptual²³. Dit en altres

22. Cf. LEVIN (1993).

23. És evident, per exemple, que la semàntica que codifica un datiu no serà la mateixa que la que codifica un genitiu.

paraules, *Les teves paraules van ésser del grat de la Maria* no és res més que una «paràfrasi» aproximada de *A la Maria li van agradar les teves paraules*, i com a tal s'ha d'entendre.

Finalment, és interessant de notar que la descomposició lèxica dels predicats psicològics en termes d'una semàntica localista (és a dir, a partir de components semàntics com ara el de causativitat, el de transició o moviment o el de relació estàtica) fa veure més clara i dóna suport teòric a l'observació de Bouchard (1992), d'acord amb la qual «aquests verbs són essencialment denominals en indoeuropeu»²⁴. De fet, com es pot veure en les descomposicions lèxiques que hem proposat per a aquests predicats (cf. (15) i (18)), el substantiu que denota el sentiment o l'emoció (e.g., *grat*, *espant*, *interès*, etc.) està inclòs en la descomposició del predicat (e.g., *agradar*, *espantar*, *interessar*, etc.).

3.2. *Les alternances acusatiu/datiu*

Tal com ja s'ha apuntat a la secció 2, tot lingüista interessat en l'estudi de la gramàtica del català ha pogut comprovar que hi ha una sèrie de verbs psicològics que tant poden aparèixer en una construcció acusativa com en una construcció dativa. Recordem els exemples de (3):

- (3) a. Les teves paraules la van *sorprendre*, *preocupar*, *molestar* molt.
 b. Li *soprèn*, *preocupa*, *molesta* que la joventut d'avui fumi tant.

De l'exposició resumida que hem fet a la secció 3.1, se'n pot ja deduir que la suposada alternança que apareix a (3) no està lliure de restriccions sintàctiques i semàntiques. Dit en altres paraules, la suposada alternança en la selecció de complement directe o complement indirecte no és de cap manera un fenomen arbitrari. Més aviat al contrari: com veurem tot seguit, la sintaxi i la semàntica de la construcció acusativa de (3a) és molt diferent de la sintaxi i la semàntica de la construcció dativa de (3b). Els predicats de la primera construcció tenen un comportament sintàctic i semàntic idèntic als que formen la classe 1 (e.g., tipus *alegrar*), mentre que els de la segona construcció tenen un comportament sintàctic i semàntic idèntic als que formen la classe 2 (e.g., tipus *agradar*).

Aparentment, l'explicació que acabem de donar implica un problema teòric d'entrada: és que tenim dos verbs *sorprendre*, *preocupar*, *molestar* en el lèxic del català? D'acord amb els criteris d'economia que en principi han de guiar la feina de tot lingüista, la resposta hauria de ser negativa, ja que és obvi que els predicats de (3a) i els predicats de (3b) són els mateixos. El que és diferent és la construcció sintàctica i semàntica en què s'insereixen els predicats. És a dir, el predicat és el mateix a (3a) i a (3b), però la sintaxi i la semàntica de la construcció és diferent a (3a) i a (3b). En aquest sentit, el treball de Goldberg (1995) és fonamental per entendre qualsevol enfocament cons-

24. Cf. BOUCHARD (1992: nota 10, p. 33).

truccionals de l'estructura argumental dels predicats. Aquesta lingüista fa una distinció del tot fonamentada entre el significat del verb («verbal meaning») i el significat de la construcció («constructional meaning»). Aplicant l'anàlisi de Goldberg a les oracions de (3), obtindríem la següent distinció: el significat del verb és idèntic a (3a) i a (3b), però el significat de la construcció és diferent a (3a) i a (3b), ja que la construcció acusativa està associada amb un significat determinat, que inclou un component de causativitat, un component de transició o moviment més un component de relació estàtica, i la construcció dativa està associada amb un altre significat, que inclou un component d'estativitat.

Amb l'ajut de les dades de (19) a (22), compararem la sintaxi d'algunes de les construccions on apareixen els verbs de la classe 3 (tipus *sorprendre*) amb la sintaxi d'algunes de les construccions acusatives on apareixen els verbs de la classe 1 (tipus *alegrar*) i amb la d'algunes de les construccions datives on apareixen els verbs de la classe 2 (tipus *agradar*).

- (19) a. Les teves paraules la van alegrar.
b. Les teves paraules la van sorprendre.
- (20) a. A qui (*la) van alegrar les teves paraules?
b. A qui (*la) van sorprendre les teves paraules?
- (21) a. A la Maria no li agrada que la joventut d'avui fumi tant.
b. A la Maria li sorprèn que la joventut d'avui fumi tant.
- (22) a. A qui no li agrada que la joventut d'avui fumi tant?
b. A qui li sorprèn que la joventut d'avui fumi tant?

Tal com podem veure amb les dades de (19) i (20), els verbs de la classe 3 (tipus *sorprendre*) poden comportar-se sintàcticament com els verbs de la classe 1 (tipus *alegrar*): així, per exemple, quan el SN que fa de complement directe dels verbs de la classe 3 és un element interrogatiu, aquest no pot quedar legitimat dins de l'oració per un pronom de petja en cas acusatiu, ja que, com hem dit anteriorment, aquest pronom és incompatible amb la traça que deixa el complement directe després de moure's cap a l'encapçalament de l'oració.

Per altra banda, si ens fixem en les dades de (21) i (22), comprovarem que els verbs de la classe 3 també es poden comportar sintàcticament com els verbs de la classe 2 (tipus *agradar*). Així, per exemple, d'acord amb l'exemple de (22b), quan els verbs de la classe 3 tenen coïndexat el seu complement indirecte amb un pronom de petja en cas datiu, aquest pronom ja és del tot compatible amb la traça que deixa el sintagma preposicional (SP) després de moure's des de la posició de complement indirecte fins a la posició d'especificador del sintagma complementitzador (SComp), tal com passa també a (22a).

Quant a la semàntica dels exemples de (3), el fet que els verbs de la classe 3 (tipus *sorprendre*) siguin compatibles tant amb la construcció acusativa on apareixen els verbs de la classe 1 (tipus *alegrar*) com amb la construcció dativa on apareixen els verbs de la classe 2 (tipus *agradar*) es pot explicar d'una manera relativament simple si considerem, per una banda, que l'estructura semàntica de *Les teves paraules van sorprendre la Maria* té els mateixos components semàntics (causativitat, transició i relació estàtica) que l'estructura semàntica de (15a) (repetida aquí com a (23b)), i, per altra banda, que l'estructura semàntica de *A la Maria li sorprèn que la joventut d'avui fumi tant* codifica el mateix component d'estativitat que l'estructura semàntica de (18a) (repetida aquí com a (23d)):

- (23) a. Les teves paraules van sorprendre la Maria = Les teves paraules CAUSAR la Maria ESDEVENIR EN sorpresa (i.e., sorpresa).
 b. Les teves paraules van alegrar la Maria = Les teves paraules CAUSAR la Maria ESDEVENIR EN alegria (i.e., alegre).
 c. A la Maria li sorprèn que la joventut d'avui fumi tant = Que la joventut d'avui fumi tant ÉSSER una sorpresa per a la Maria (i.e., sorprendent (per) a la Maria).
 d. A la Maria li van agradar les teves paraules = Les teves paraules ÉSSER del grat de la Maria (i.e., grates (per) a la Maria).

Una prova clara del fet que l'estructura semàntica de les construccions acusatives del tipus *sorprendre* és idèntica a la de les construccions acusatives del tipus *alegrar*, i, per tant, en general, a la de les construccions amb «verbs causatius de canvi d'estat» ens l'aporta la possibilitat de l'alternança causativa/incoativa/estativa de (24) (cf. els exemples de (16) i (17)):

- (24) a. El resultat final va sorprendre la Maria.
 b. La Maria es va sorprendre ({del/pel} resultat final).
 c. La Maria està sorpresa.

Finalment, per tal de veure més clar el contrast entre algunes de les diferents interpretacions a què poden donar lloc els predicats de la classe 3, fixem-nos en les dades següents del verb *molestar*, verb que pertany a aquesta classe:

- (25) a. Els nens van molestar la Maria fent-li pessigolles.
 b. Les seves paraules la van molestar molt.
 c. A la Maria li molesten els nens.

És interessant d'observar que la construcció acusativa de *molestar* pot tenir dues interpretacions segons si la «molèstia» és física o psicològica. Així, doncs, les estructures semàntiques de (25a) i (25b) serien les de (26a) i (26b) respectivament:

- (26) a. Els nens van molestar la Maria = Els nens CAUSAR la Maria ESDEVENIR EN molèstia (física)²⁵ (i.e., molesta).
 b. Les seves paraulotes van molestar la Maria = Les seves paraulotes CAUSAR la Maria ESDEVENIR EN molèstia (psicològica) (i.e., molesta).

Per altra banda, la construcció dativa amb els verbs de la classe 3 s'usa per manifestar un estat o una propietat, però mai un esdeveniment (causat o no). D'aquí que el primitiu semàntic escollit per als verbs de la classe 2 sigui *ÉSSER* (cf. (18))²⁶.

- (27) A la Maria li molesten els nens = Els nens *ÉSSER* una molèstia per a la Maria (i.e., molestos per a la Maria).

És evident, doncs, que serà la semàntica conceptual, en l'àmbit de la qual es defineix també el context discursiu, la que afavorirà que escollim una lectura causativa (per tant, una construcció acusativa) o una lectura estativa no causativa (per tant, una construcció dativa). En aquest sentit, és clar que les estructures sintàctiques (acusatives i datives) hauran de respectar les exigències imposades per les seves corresponents estructures semàntiques.

4. Escolli

En concloure, voldríem remarcar que una conseqüència rellevant que es desprèn d'aquest treball és el fet que la normativa del català, expressada en les obres de referència, ha d'estar basada necessàriament en els estudis gramaticals que descriuen i expliquen l'estructura de la llengua.

A partir d'algunes construccions amb verbs psicològics, hem intentat de veure que no es pot dictar una normativa desatentent la gramàtica dels parlants de la llengua. Així, per exemple, hem posat de manifest que uns verbs que el DIEC classifica només com a verbs transitius (e.g., *sorprendre*, *preocupar*, *molestar*, etc.) també han ser classificats com a verbs intransitius d'acord amb l'ús real genuí de la llengua catalana, únic «criteri d'autoritat» a partir del qual

25. Cal notar que l'oració *Els nens van molestar la Maria* té una interpretació ambigua, segons si la molèstia és física o psicològica. Si hi afegim un adjunt com ara *fent-li pessigolles* és clar que la molèstia és física. En canvi, la lectura psicològica seria la més afavorida en la interpretació «Els nens (i.e., la conducta dels nens) van molestar la Maria».
26. Ynglès (1988) proposa que el subjecte de la construcció dativa és una «causa indirecta», mentre que el subjecte de la construcció acusativa és una «causa directa». Ara bé, d'acord amb el marc teòric proposat per LEVIN i RAPPAPORT HOVAV (1995), nosaltres hem optat en aquest treball per reservar el primitiu semàntic o conceptual de CAUSA per a les construccions transitives o acusatives que expressen també un canvi d'estat. Ja que no disposem de prou espai per fer un estudi comparatiu de la nostra proposta amb la d'Ynglès (1988), el lector pot consultar aquest treball per a un tractament de la semàntica dels verbs psicològics diferent del que hem proposat aquí.

s'hauria de dictar una norma. El comportament doble d'aquests verbs ha estat justificat sobre la base d'un estudi de les propietats sintàctiques i semàntiques diferents de les construccions acusatives i datives en què apareixen aquests verbs.

Bibliografia

- BELLETTI, A.; RIZZI, L. (1987). «Los verbos psicológicos y la teoría temática». A DEMONTE, V.; LAGUNILLA, M.F. (eds.). *Sintaxis de las lenguas románicas*. El Arquero. També apareix publicat a *Natural Language and Linguistic Theory*, 6.3, 1988, p. 91-354.
- BONET, E. (1991). «Postverbal subjects in Catalan». *MIT Working Papers in Linguistics*, 13, p. 1-26.
- BONET, S.; SOLÀ, J. (1986). *Sintaxi generativa catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- BOUCHARD, D. (1992). «Psych constructions and linking to Conceptual Structures». A HIRSCHBÜHLER, P.; KOERNER, K. (eds.). *Romance Languages and Modern Linguistic Theory*. CILT, Amsterdam/Filadèlfia: John Benjamins.
- (1995). *The Semantics of Syntax*. Chicago: University of Chicago Press.
- BURZIO, L. (1981). *Intransitive Verbs and Italian Auxiliaries*. Tesi doctoral. Cambridge, Massachusetts: MIT.
- FABRA, P. (1932). *Diccionari General de la Llengua Catalana*. Barcelona: López Llausàs ed.
- (1956). *Gramàtica catalana*. Barcelona: Teide.
- GOLDBERG, A. (1995). *Constructions: A Construction Grammar Approach to Argument Structure*. Chicago: University of Chicago Press.
- HERNANZ, M.L.; BRUCART, J.M. (1987). *La sintaxis*. Barcelona: Crítica.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1995). *Diccionari de la llengua catalana*.
- LEVIN, B. (1993). *English Verb Classes and Alternations: a Preliminary Investigation*. Chicago: University of Chicago Press.
- LEVIN, B.; RAPPAPORT HOVAV, M. (1995). *Unaccusativity. At the Syntax-Lexical Semantics Interface*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- MATEU, J. (1997). *On Relational Semantics: a Semantic Theory of Argument Structure*. Treball d'investigació. Universitat Autònoma de Barcelona.
- PESETSKY, D. (1995). *Zero Syntax*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- RAFAEL RAMOS, J. (1992). *Introducció a la sintaxi*. València: Tàndem.
- RIGAU, G. (1990). «Les propietats d'agradar: estructura temàtica i comportament sintàctic». *Caplletra*, p. 7-19.
- ROSSELLÓ, J. (1986). *Gramàtica, configuracions i referència*. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona.
- RUWET, N. (1972). *Théorie syntaxique et syntaxe du français*. Paris: Ed. du Seuil.
- SEGARRA, M. (1983). «Reflexions sobre la normativa sintàctica actual». *Actes de les primeres jornades d'estudi sobre la llengua normativa*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- SOLÀ, J. (1994). *Sintaxi normativa. Estat de la qüestió*. Barcelona: Empúries.
- SOLA PUJOLS, J. (1992). *Agreement and Subjects*. Tesi doctoral. Universitat Autònoma de Barcelona.
- YNGLES, M.T. (1988). «Les relacions semàntiques del cas datiu». A WHITE ALBRECHT, J. i altres (eds.). *Homenatge a Josep Roca-Pons. Estudis de llengua i literatura*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.